

XII RAHVUSVAHELINE VÄHEMUSKEELTE KONVERENTS

28.–30. maini 2009 toimus Tartus ja Võrus kaheteistkümnnes rahvusvaheline vähemuskeelte konverents (ICML, International Conference of Minority Languages). Selle konverentsisarja traditsioon ulatub aastasse 1980, kui Glasgow's Šoti kirjandusuuringute ühingu korraldusel toimunud konverentsile kogunes ligi sada teadlast 19 maalt, et arutleda sel ajal nii teaduses kui ka poliitikas aktuaalseks muutuva vähemusrahvuste mõiste ja problemaatika üle. Järgmised konverentsid toimusid Turus, Galways, Leeuwardenis, Cardiffis, Gdańskis, Bilbaos, Santiago de Compostelas, Kirunas, Triestes ja Pécsis. Konverentsid on keskendunud Euroopa vähemuskeeltele, pakkudes võimalust arutleda nende üle eri vaatenurkade ja teooriate raamistikus. On saavutatud edu nii vähemuskeelte teoreetilistes käsitlustes, võrdlevates keeleuuringutes kui ka uurijate võrgustumises ja uurimistulemuste rakendamises vähemuskeelte kõnelejaskondade huvides.

Tartu konverentsi keskmes olid põlisvähemuste keelte ja nende kasutamise mitmesugused aspektid. Käsitleti nii keelte struktuuri ja selle dünaamikat kontaktsituatsioonides kui ka tänapäeva keelesituatsiooniga seostuvat: keelte säilimise ja velmamise võimalusi moodsa tehnoloogia taustal; keelelise mitmekesisuse toetamise võimalusi; interneti kasutamist vähemuste ja nende keelte huvides jne. Kaks esimest konverentsipäeva toimusid Tartu Ülikoolis. Töö käis esimesel päeval viies, teisel kolmes sektsioonis, millele lisandus kuus tööpaja. Plenaarsinejateks olid Richard Villems (Tartu), Uldis Ozo-

lins (Melbourne), Sarah Thomason (Michigan) ja Anna Verschik (Tallinn). Kolmas konverentsipäev toimus Võrus. Konverentsi korraldas rahvusvaheline komitee Karl Pajusalu juhtimisel ning korralduskomitee, kus suure töö tegi ära konverentsi sekretär Mari Mets. Järgnevalt esitame väikese valiku konverentsi rikkalikust temaatikast.

Plenaarettekannete autoritest peatus Richard Villems geenide ja keelte seosel, mis on põnevaks teaduslikuks probleemiks kujunenud alates ajast, kui hakati võrdlema Y-kromosoomi geene meestel ja mitokondrilise DNA geene naistel. Et need geenid kanduvad isalt pojale ja emalt tütrele edasi muutumata kujul, teisenedes aja jooksul väga aeglaselt vaid juhuslike mutatsioonide tõttu, siis on nende geenide uurimisel põhimõtteliselt võimalik kasutada vana head võrdlev-ajaloolist meetodit, mille alusel kunagi keelepuud konstrueeriti. Populatsioonigeneetika konstrueerib nende geenide võrdluseel geenipuid, mis näitavad eri rahvaste omavahelise suguluse astet. Seda võrra, kuidas arvutusvõimsus kasvab, on võrdlus muutunud järjest mahukamaks, hõlmates juba tuhandeid geene. Nii on avanenud keelte ja rahvaste uurimises täiesti uued võimalused, mida esineja ilmestas khoisani hõimude, sõlkuppide ja nganassaanide näitel.

Uldis Ozolins pidas plenaarettekande „Vähemuskeelte õigustest mitmekeelsete võrgustikeni: keelepoliitika muutlik kuju”. Ta eristas keelepoliitika arengus kolm etappi: esiteks rahvusriikide ehitamise aegne vähemusi assimileeriv paradigma, mis domineeris XIX sajandis

dil; teiseks vähemuskeelte õiguste kaitse paradigma, mis tekkis pärast Esimest maailmasõda ja tugevnes oluliselt pärast Teist maailmasõda, kui rahvusriiklik keelepoliitika levis Aafrikasse ja Aasiasse. Globaliseerumisega kaasnenud inimeste suure mobiilsuse tagajärjel on tekkinud hulgaliselt uusi väikesi vähemusi. Need muutused on esile kutsunud keelepoliitika kolmanda ajajärgu, kus ei taotleta keelepoliitika lõppeesmärgina enam ükskeelsust (olgu see siis enamuse või vähemuse ükskeelsus), vaid otsitakse viisi, kuidas tasakaalustada keelte omavahelised suhted kohalikul, rahvuslikul ja globaalsel tasandil mitmekeelsuse kontekstis. Balti riigid pakuvad selles osas väga huvitava näitematerjali, mida plenaarettekandes põhjalikult vaadeldi.

Sarah Thomason peatus oma plenaarettekandes „Mis läheb kaduma, kui keel standardiseeritakse?” vähemusrahvuste kirjakeelte loomisega kaasnevatel probleemidel. Kui luuakse mitmele keelevariandile ühine standardkeel (valides näiteks selle aluseks ühe variandi), siis ähvardavad häebuda eriti standardist kõrvale jäävate keelevariantide lingvistiliselt huvipakkuvad jooned ning kaduda keeleline mitmekesisus. S. Thomason ei ole standardiseerimise vastu, vaid peab vajalikuks standardiväliste murrete võimalikult täielikku dokumenteerimist. Esinemist ilmestasid näited Euroopa ja Ameerika keeltest.

Anna Verschiku plenaarettekanne „Jidiš Balti regioonis: konvergens ja kontaktimõjuline keelemuutumine” keskendus kahele teemaringile: 1) jidiši variandid ja piirid ning balti jidiši määratlemine, 2) jidiši keelekontaktid Balti regioonis. Toetudes 1990. ja 2000. aastatel kogutud suulise keele andmetele ja senistele uurimustele, tõi kõneleja välja siinsele jidišile omaseid jooni, leides sarnasusi ja ühisjooni liivi keelega (mille taustaks on Eesti jidiši lähtumine Kuramaa jidišist), aga samuti eesti, baltisaksa ja alamsaksa keelega.

Sektsioonide ettekannetes käsitleti vähemuskeelte sotsiaalseid ja poliitilisi aspekte (Euroopa ja üksikute riikide vähemuskeeltepoliitika mõju, eri maade keelesituatsioonid, keelehoiakud, vähemuste kaitset ja toetamist, meedia, interneti ja uute tehnoloogiate rolli, vähemuste keelte ja kultuuripärandi õpetamist), keelte ja keelevariantide kontakte eri keskkondades, koodivahestust, keelte varieerumist ja muutumist, keelte standardiseerimist.

Sektsioonis, mille keskseks teemaks oli keelepoliitika, olid kõnelejad – nagu üldse enamik konverentsist osavõtjaid – Euroopa Liidu riikidest, mis võimaldas eri ettekannetes esitatud tulemusi ja teese võrrelda.

Ewa Chylinski (Flensburg) tutvustas Euroopa vähemuskeelte üldisi väljavaateid Euroopa Liidus. Praegune üleeuroopaline keelte mitmekesisuse toetamine võimaldab riiklike ja regionaalsete seaduseelnõude tasandil vähemuskeelte positsiooni tugevdada. Esineja näited puudutasid hästi organiseeritud ja tugevaid vähemusi, nagu näiteks eri riikides elavaid ungarlasi.

Veel üldisemalt vaatlus Euroopas kehtivat keelepoliitikat Euroopa Liidu raames Jeroen Darquennes (Namur). Ettekande sihtpunktiks oli üks tähtsamatest Euroopa keeli puudutavatest seaduslikest kokkulepetest: Euroopa nõukogus koostatud Euroopa regionaalja vähemuskeelte harta (ECRML). Ettekandes pöörati tähelepanu eriti hartas keelekorraldusele pakutud võimalustele ning sellest tekkivatele nõuetele.

Kolmas ettekanne puudutas konkreetselt viimase kümne aasta jooksul saavutatud edusamme Euroopa ühe vähemuskeele, Põhja-Hollandis ja Põhja-Saksamaal kõneldava friisi keele näitel. Friisi Akadeemia ja uurimiskeskuse Mercator (Leeuwarden) juhataja Cor van der Meer on uurinud friisi keeleala keelesotsioloogilisi arenguid. Ta tõstis esile viimase kümne aasta positiivseid tulemusi, mis on saadud friisi

keele kasutusvaldkondade laienemisel ja keele omandamisel, ning õpilaste edukust koguni kolmekeelses koolis (friisi, hollandi, inglise – kõik kuuluvad germaani keelte rühma).

Nicole Dolowy-Rybińska (Varssavi) valgustas friisi keelest ida pool, Läänemere lõunakaldal kõneldava, slaavi keelte hulka kuuluva kašuubi keele praegust olukorda. Esineja sõnul on vähemuskeeled tihti vähemusrühma sümboli rollis, kuid pole kommunikatiivselt niisama kesksed. Ka kašuubi keelt kasutatakse aktiivselt internetis, ehkki kasutatav kood erineb vanadest murrakutest ning vanem põlvkond pole uut standardit omandanud. Võrreldes kašuubi keelega, tundus friisi keele kasutamine uutes valdkondades hoopis edukam, seda ka keele uuele põlvkonnale edastamisel.

Sektsioonis, mis keskendus vähemuskeelte säilitamise ja (edasi)arendamise küsimustele enamuse keele kõrval ning kaks- või mitmekeelse ühiskonna tingimustes, tutvustas Salih Akin (Rouen) ettekandes „Kuidas normeerida vähemuskeelt? Kurdi keele kaasus” Pariisi Kurdi Instituudis toimuvat keelekorraldustööd. Indoeuroopa keelkonda kuuluv kurdi keel on levinud mitmes riigis (Türgis, Iraagis, Iraanis, Süürias jm), jaguneb Kurmandži, Sorani, Gorani ja Dimili murdeks ning kasutab ladiina, araabia ja slaavi tähestikku. Pariisi Kurdi Instituudis on kurdide ühise kirjakeele arendamisel võetud aluseks Kurmandži murre (hõlmab 65% kurdi keele kõnelejaid). Lääne-Euroopas elavaist kurdidest on moodustatud keelekomisjon, kes peab kaks töökoosolekut aastas. Eesmärk on koostada normitud standardkeele sõnaraamat, mis toetaks kurdi keele jätkusuutlikkust.

Alejandro Fernandez-Cerbuda Diaz (Barcelona) rõhutas oma ettekandes „Uudissõnad keelekorralduse liitlasena – astuuria keele juhtumiuuring”, et uudissõnade keelde tulek on üks keele elujõu indikaatoreid ja nende käsitleu ei

tohiks piirduda üksnes leksikoloogia või leksikograafiaga. Et astuuria keele leviala piirdub Hispaania Astuuria provintsi (u 10 600 km², ligi 1,1 miljonit elanikku), siis toimub keele rikastamine suuresti hispaania keele eeskujul ning hispaania keele kaudu. Esineja tõi näiteid Astuuria ajakirjandusest, kus esineb astuuria keelde tõlgitud või mugandatud hispaania (uudis)sõnavara, s.t astuuria neologisme. Uudissõnad levivadki eeskätt ajakirjanduse kaudu.

Devan Jagodic ja Martina Flego (Trieste) tutvustasid ettekandes „Valik keele säilitamise ja vahetamise vahel. Sloveeni vähemuskeel Itaalias praegu ning tulevikus” Kirde-Itaalias Trieste provintsis Friuli Venezia Giulia regioonis elavaid sloveenlasi. Vähemuskeele kõnelejad võivad mitmekeelses ühiskonnas eelistada sotsiaalselt ja majanduslikult domineeriva enamuse keelt, Triestes seega itaalia keelt. Keelevahetust on soodustanud segaabelude suur osakaal, pidev viibimine Itaalia massimeedia mõjuväljas, oma keele vähene esilolek avalikus elus ja selle madal staatus. Praegu on aga märgata vastupidist. Sloveeni keele kasutamist on elavdanud ja keele prestiiži tõstnud emamaa Sloveenia iseseisvumine (1991) ning Euroopa Liitu astumine (2004). Üha rohkem on itaalia perekondi, kes panevad lapsed sloveenikeelses kooli, ja täiskasvanud itaallasi, kes käivad sloveeni keele kursustel. Sloveeni keele tulevik Itaalias sõltub ilmselt pragmaatilistest sammudest selle vähemuskeele levitamisel (sh itaaliakeelsete seas) ning arendamisel, sh emamaa (moraalsel) kaasabil.

Larisa Shirobokova (Budapest) ettekanne „Sotsiolingvistika osast soomeugri vähemuskeelte taaselustamisel ja käigus hoidmisel” keskendus püüdlustele tõsta soomeugri keelte väärtust nende keelte kõnelejate silmis. Udmurtias tuleb veel hajutada kahtlasi müüte, nagu ei oleks udmurdi keel piisavalt arenenud, et seda kasutada kõikjal

hariduses või linnaelus. Kakskeelsed lapsevanemad ei julge õpetada oma lapsi udmurdi-vene kakskeelseteks, kartes, et nende aju ei pea topeltkoormusele vastu ning et laste areng jääb poolikuks. See kõik on vesi vene keele veskile. Selgust aitaks tuua sotsiolingvistiliste teadmiste laialdasem levik. 2007. aasta suvel toimus udmurdi filoloogia üliõpilaste esimene sotsiolingvistiline ekspeditsioon, kus tulevased õpetajad selgitasid lapsevanemaile emakeele õppimise tähtsust ja vajalikkust.

Heinike Heinsoo ja Margit Kuusk (Tartu) andsid ettekandes „Taaselustamine või neorenessanss – vahet ei ole. Vadja keele tõus ja langus” ülevaate vadjalaste asualast, arvukusest ja vadja keele uuritusest. Praeguseks järelejäänud kaheksa vadjalase keskmine vanus – 78 aastat – ja otse nende asualadele rajatav Ust-Luga (Lauga-Jõe-su) suursadam ei ärata uueks renessansiks just suuri lootusi.

Michał Głuszkowski (Toruń) ettekandne „Veršina, poola küla Siberis. Keele säilimist toetavad tegurid” lõi kuulajatele ettekujutuse Siberisse vabatahtlikult väljarännanud poolakaist, kes rajasid 1910. aastal oma küla Irkutski kubermangus. Küla õitseage kestis ligi 30 aastat, kuid poliitilised mullistused on toonud kaasa märgatava erosiooni Siberi poolakate keele- ja usuelus. Tänapäeval kujutab Veršina küla vähemusrühma eluaset, kus poola keelt saab õppida kohalikus koolis, poola keel kõlab kirikus ja seltsitegevuses, ent ehitiste, riietuse, tavade ja eluviisi poolest Veršina naaberküladest (enam) ei erine.

Josep Soler Carbonell (Tartu–Barcelona) pidas ettekande „Kohalike ja maailmakeelte ametliku keele staatuse erinevus. Kataloonia ja Eesti võrdlev juhtumiuuring”, milles tõi katalaani-hispaania ning eesti-vene keelesuhete vahelisi paralleele. Maailmakeeli esindasid hispaania ja vene, lokaalseid eesti ja katalaani keel. Oma ettekandes tõi Soler Carbonell esile mitu olulist küsi-

must, näiteks: kuidas suhtub maailmakeele kõneleja olukorda, kui tekib vajadus õppida, osata ja kasutada kohaliku keelt; kuidas suhtub enamuskeele kõneleja olukorda, kui tema keelest on saanud ühtäkki vähemuskeel; kuidas kohanetakse muutunud olukorraga; kuidas sotsialiseeruvad uued sugupõlvad jne. Tulevane väitekiri tugineb intervjuude käigus kogutud materjalile. Võrdleva uurimuse vastuste suurimad erinevused tulenevad ilmselt sellest, et Eesti iseseisvuse taastamine toimus suhteliselt hiljuti. Kui Kataloonias on kõik katalaanid esineja väitel ühtlasi ka hispaanlased, siis Eestis ei identifitseeri kõik venelased end Eesti riigiga.

Konstantin Zamjatin (Tartu–Helsingi) keskendus ettekandes „Venemaa ametlikud keeled seaduste raamistikus” vene keele kui riigikeele ja Vene Föderatsiooni vabariikide nimikeelte vahekorrale. Vene keel on ametlikult maksev kohtus, parlamendis ja haldus-aparaadis, põhiseadus annab Venemaa vabariikidele õiguse kehtestada ka oma riigikeel. Alates 2001. aastast on näiteks Marimaal riigikeelteks mari ja vene keel, Udmurtias vene ja udmurdi keel. Vabariikide nimikeelte kasutusala ei ole küll nii suur kui vene keelele, liiati ei kohusta seadus ametnikke eelistama kahe riigikeele puhul mari (või udmurdi) keelt vene keelele. Pahatihti põhjendatakse vabariigi nimirahvuse keele vähest kasutamist majanduslike võimaluste puudumisega (s.t keskvõimu ebapiisavate eraldistega vabariigi eelarves). Niisiis ei anna keele ametlikuks keeleks nimetamine väga suurt efekti, keele jätkusuutlikkust ei taga isegi ametliku keele staatus.

Sektsioonis, kus käsitleti vähemuskeelte kasutamise, arendamise ja uurimise erinevaid aspekte, süvenes Alfred F. Majewicz (Poznań–Toruń) ettekandes „Hääbuvaaid ja hääbunud keeli päästmas. Unarusse jäetud vähemuskeelte uurimisest” eeskätt Kaug-Ida keelte paljusse. Lähtudes ennustustest, et

XXI sajandil varitseb keelesurm ligi poolt maailma keeltest, pidas esineja hädavajalikuks niisuguste (väike)keelte materjali talletada ning uurida. Selle kõrval rõhutas ta kunagiste keelesalvestiste järjest kasvavat väärtust ning nende kättesaadavaks tegemise, s.o digiteerimise vajadust. Erakordselt rikkaliku slaidimaterjali abil demonstree- ris ta väikekeelte monograafiaid, grammatikaid ja sõnastikke ning Poznańi vanade haruldaste helisalvestiste kogusid (sh vaharullid Bronisław Pilsudski 1894.–1905. aasta ekspeditsioonidel Sahhalini, Hokkaido ja Alam-Amuuri rahvaste juurde).

Svetlana Jedógarova (Tartu) ettekanne „Prantsuse-udmurdi vestmik ühe Venemaa vähemuskeele populariseerimise näitena” valgustas udmurditari ja prantslase isiklike otsekontaktide pinnal sündinud projekti. Vestmiku teeb iseäralikuks mitme n-ö kohustusliku valdkonna puudumine (nt lennujaam, postimaja, restoran), ent ka mitme autorite meelet olulise teema lisamine (nt festivalid, rahvustoidud, sõprus ja armastus). Udmurtide enesetundele on mõjunud palsamina udmurdi keele rinnastamine Euroopa ühe tähtsama suurkeele prantsuse keelega ja seda ilma vene keele hoolekandjaliku vahetalitusest.

Vittorio Dell' Aquila ja Gabriele Iannaccaro (Milano) ettekanne „Ühe „mittekõneldava” keele saatus. Prantsuse keel Itaalias Aosta orus sotsiolingvistiliste uuringute valgusel” illustreeris kakskeelsete elanike keelevalikuid. 115 000 elaniku ja 74 kohaliku omavalitsusega Itaalia Alpide Aosta org paikneb Prantsusmaa ja Šveitsi piiri lähedal. Piirkonnas on kõrgema staatusega itaalia keel, teisene staatus on prantsuse (või provanssaali) keelel, keelesuhteid iseloomustab diglossia. Küsitlitud 7250 keelejuhi vastustest joonistusi välja kummagi keele kasutusalaalad piirkonniti, elualati ning valdkonniti ja põlvkonniti. Enamik vastuist jaatas

prantsuse keele igapäevast kasutamist. Analüüsides aga vastuseid eraldi – kodus, koolis, kirikus, poes, arsti juures, juuksuris jne –, selgus, et kõikjal domineeris itaalia keel. Prantsuse keel oli seatud kindlalt esikohale üksnes jumalateenistusel ning pihitoolis.

Konverentsi tööpajad olid pühendatud järgmistele teemadele: 1) keelte kontaktid ja muutumine mitmeselt ja mitmemodaalselt kakskeelsetes situatsioonides, 2) saami keel: taaselustamine, meedia ja identsus; 3) etnolingvistiline vitaalsus; 4) mitmekeelsed linnad; 5) koodivahetus ja kontaktimõjulised keelemuutused; 6) keelemaastikud vähemuskeele perspektiivist. Tutvustame mõningaid neist.

Tööpaja „Keelte kontaktist ja muutumisest mitmeselt ja mitmemodaalselt kakskeelsetes situatsioonides” korraldasid Inge Zwitserlood (Nijmegen) ja Anne Tamm (Firenze–Budapest) koostöös eri maade mitme kolleegiga.

Östen Dahl (Stockholm) kõneles aja ja aspekti süsteemide kontaktimõjulistest keelemuutustest, Helle Metslang (Tartu) eesti ja soome keele aja ja aspekti muutustest, Tatjana Agranat (Moskva) läänemeresoome keelte karitiivpartitsiipide süntaksist, Boglarka Janurik (Szeged) ersa-vene koodivahetuskäitumise ealistest erinevustest, Beata Wagner-Nagy (Viin) ja Anne Tamm nganasaani keele karitiivist ja abessiivist.

Arnfinn M. Vonen (Oslo) tutvustas bimodaalse kakskeelsuse ja muutuse uuringut, mis käsitles norra keele pronoomenisüsteemi mõju norra viipekeelele. Donna Lewin (London) käsitles briti viipekeele varieerumist nelja kakskeelse rühma uuringu põhjal. Csilla Bartha (Budapest) kõneles Ungari kurtide ja vähemuskeelte situatsioonist, Anna Komarova (Moskva) post-sovetlike maade kurtide kakskeelsest kasvatusesest.

Etnolingvistilise vitaalsuse tööpaja, mille korraldajad olid Martin Ehala (Tartu) ja Anastassia Zabrodskaja (Tal-

linn), koondas kuut ettekannet, millele järgnes diskussioon etnolingvistilise vitaalsuse teooria võimalikest arengutest. Kutlay Yagmur (Tilburg) kõneles vitaalsust mõõtvate metodoloogiate valiidsusest, jõudes järeldusele, et olemasolevad mudelid kipuvad tegelikku vitaalsust alahindama. Lisa J. McEntee-Atalianis (London) käsitles Istanbuli kreeka õigeusu põlisvähemuse etnokultuurilist identiteeti mõjutavaid sotsiolingvistilisi ja sotsiaalsühholoogilisi faktoreid. Tom Moring (Helsingi) ja tema kaastöötajad esitasid võrdleva uuringu identiteedi ja meediakasutuse seostest soomerootslaste, tiroolisakslaste ning Rumeenia ungarlaste näitel. Jekaterina Protassova (Helsingi) ja Jekaterina Bulatova (Iževsk) analüüsisid udmurdi keele andmete põhjal keelelise praktika ja keelelise jätkusuutlikkuse seoseid, tõdedes, et kuigi udmurdi keelt õpetatakse koolis õppeainena, ei ole see efektiivne ühiskonnas ja ka udmurtide endi seas valitseva tõrjuva hoiaku tõttu. M. Ehala ja A. Zabrodskaja andsid ülevaate venekeelse kogukonna subjektiivsest vitaalsusest ja interetnilisest ebakõlast. Ilmnes, et mida tugevam on tajutud interetniline ebakõla, seda madalamad olid subjektiivse vitaalsuse hinnangud.

Mitmekeelsete linnade tööpaja, mille korraldaja oli Mart Rannut (Tallinn), keskendus suurlinnade keelerikkusele ning keelevalikutele alates kodukeeltest. Keelelised osaoskused, suhtlusvõrgustikud, keelelised eelistused ja hoiakud olid vaatluse all just meie regiooni metropolides, kus kujuneb koos uue eliidiga ka uus keelekeskkond. Samal ajal on linnakeskkond oluliseks barjääriks traditsioonilistele vähemustele.

Kjell Herberts (Turu) analüüsis Helsingi keeli, kus kahele riigikeelele – soome ja rootsi keelele – on lisandunud mitmeid immigrantkeeli, sealhulgas ka eesti ja vene. Ina Druviete (Riia) ettekande põhiorhk oli sotsiolingvistiliste funktsioonide ja juriidilise staatuse

erinevustel Riias, kus vastamisi on läti ja vene keel. Meilutė Ramonienė (Vilnius) jälgis Vilniuse koolide võõrkeelsust, seda just keelelise reidentifikatsiooni kaudu, kus endised venekeelsed on muutunud poolakateks.

Ülle ja Mart Rannut (Tallinn) analüüsisid Tallinnas ilmnevaid assimilatsiooninähtusi, mille puhul rohkem kui sajast emakeelest saab teises-kolmandas põlvkonnas kõigest 22. Hämmastav on tõdeda, et venestumine jätkub veel siiani, ligi põlvkond pärast okupatsiooni lõppu. Elvira Kütun (Tallinn) jälgis samu nähtusi Kohtla-Järvel ja Maardus. Delaney Skerrett (Brisbane) kirjeldas, kuidas valitakse Tallinnas keelt mikro-tasandil ning kuidas mõjutab seda keelekeskkond ja ametlik keelepoliitika.

Eraldi tööpaja oli pühendatud keelemaastikele vähemuskeelte perspektiivist. Keelemaastiku all mõeldakse avaliku ruumi kirjalikku keeletarvitust (nt poesildid, tänavareklaamid jms). Esinejate peaeesmärk oli välja selgitada, mis on keelemaastike uuringute ja metodoloogia võimalik panus Euroopa (põlis)vähemuskeelte olukorra paremasse mõistmisse.

Üks korraldajatest, Heiko F. Marten (Rēzekne) rääkis teemal „Latgali pole keel”. Ta kirjeldas Ida-Läti (ja eriti Rēzekne) keelemaastikke ja näitas, kuidas nendes peegelduvad tsentralistlikud keelehoiakud, mille tõttu latgali keelele ei taheta ametlikult keelestatust omistada. Samal ajal saab seda tänavatel kuulda läti kirjakeelest isegi sagedamini. Kollokviumi teine korraldaja Luk van Mensel ja Jeroen Darquennes (Namur) otsisid vastust küsimusele, kas kõik on rahulik idarindel. Nende ettekanne keskendus Belgia kolme ametlikult saksakeelse linnavalituse keelekontaktidele ja keelekonfliktile. Guy Puzey (Edinburgh) kõneles sellest, kuidas keelemaastikud on peegeldanud ja mõjutanud keelepoliitikat Itaalias, Norras ja Šotimaal. Hanni Salo, Sari Pietikäinen ja Sirkka Laihia-

la-Kankainen (Jyväskylä) on uurinud saami keelte esilolekut neljas külas vastavalt Soomes, Venemaal, Rootsis ja Norras. Anastassia Zabrodskaja (Tallinn) tutvustas postsovetliku Eesti keelemaastikke, näidates, kuidas esinevad avalikel siltidel vene ja inglise keel ning kuivõrd nende kasutamine vastab keelesaaduse (1995) ametlikele normidele. Eestis on vene keele staatus kahtlemata tähelepanuväärne, sest see ei ole põlisvähemuse keel ega ole põlisvähemuse staatust ka siin elavatel venelastel. Seetõttu ongi eriti huvitav analüüsida keelehoiakute, -poliitika ja -kontaktide seoseid (era)siltide abil *de facto* eesti-vene kakskeelses Tallinnas ja valdavalt venekeelsel Ida-Virumaal. Huvitav kollokvium lõppes ägeda diskussiooniga selle üle, mida pakuvad meile Euroopa keelemaastikud ja mida kasulikku saame sealt õppida regionaalsete ja vähemuskeelte staatuse, olukorra jms põhjalikumalt uurimise jaoks.

Konverentsi Võru päeva korraldajaks oli Võru Instituut. Esimesena astus üles Kara Brown (Lõuna-Carolina), kes on ise aastaid elanud Virumaal ja uurinud koolides võru keele õpetajate ja õpetuse olukorda. Tema ettekandes „Õpetajad kui keelepoliitika elluviijad: võitlus vähemkasutatud keelte koolikeskkonnast kustutamise vastu” püüti edasi anda arusaamist õpetajatest kui inimestest, kes seisavad iga päev lastega klassiruumis töötades keelepoliitika keskmes ja kannavad koolikeskkonda edasi olemasolevaid keeleideoloogiaid. Kara Brown tõdes, et võru keele õpetajad on pandud olukorda, kus nad peavad olema praktiliselt ainsad võru keele edendamist ja kooli tagasitoomist taotleva keelepoliitika elluviijad koolikeskkonnas, kus toimib tänini tugevalt kohaliku keele eiramise ja marginaliseerimise tendents.

Sulev Iva (Võru) andis oma ettekandes „Võru keele standardiseerimine”

ülevaate võru kirjakeele loomisest ja arengust ning peamistest võru keelekorralduse probleemidest. Peatuti nii võru kirjaviisi kujunemislool kui ka erinevate võru keele murdevormide kompromissina kujunenud tähtsamatel ühtse võru kirjakeele põhimõtetel. Ettekande lõpus pakuti väljatoodud probleemidele mõningad võimalikud lahendused.

Evar Saare (Võru) ettekandes „Kuidas taastada võrukeelsed kohanimed” tutvustati võrukeelsete kohanimedega taastamise ajalugu ja peatuti tekkinud probleemidel. Ettekandes tõdeti, et Eestis on olemas küllalt paindlik seaduslik mehhanism, mis lubab võrukeelsete kohanimedega taastamist nii ainult võrukeelsetena kui ka eesti-võru kakskeelsetena. Siiski on ainult mõni omavalitsus võrukeelsed kohanimed taastanud. Evar Saar peab võimalikuks tulevikus suuremat kakskeelsete kohanimedega kasutuselevõttu, sest sel ideel näib olevat kultuuriliselt aktiivsete võrokeste seas küllalt tugev toetus, kuigi on ette näha ka vastuseisu. Selle põhjuseks on kakskeelsete siltide suurem maksumus ja mälestused nõukogude aja eesti-vene kakskeelsusest.

Kaheteistkümnnes ICML oli sisutihe ja kontakteloo rahvusvaheline teadusüritus, mis tõi Eestisse paljude vähemuskeelte uurijaid ning tutvustas neile omakorda nii meie keeleteadust kui ka keeleliselt ja kultuuriliselt eripäraseid piirkondi.

MARTIN EHALA,
RIHO GRÜNTAL, SULEV IVA,
HELLE METSLANG,
MART RANNUT,
ANASTASSIA ZABRODSKAJA,
ANNE TAMM, JÜRI VIKBERG